

này thành màu mỡ, nhà vua có nhiều tài trí, mưu lược, đã đánh thắng các đạo quân nước ngoài. Sau khi đem lại ấm no cho dân chúng, nhà vua trở về trời trở thành vị thần phù trợ cho dân tộc Chăm” (Bl u Ngho, 2004, tr.41). PoKlong Garai (1151-1205) la-ngl zĩ-co cohg hl zĩg dãn cho dah ky{thua} canh tac dãn thuy nhap wiefi, wem launo agn va-euo} sogg wnh cl cho ngl zĩ-Cham. Thap Poh KLohg Garai la-moj cum thap con tl zng wog nguyeh ven wa{watu weg wnh cao trong nefi nghejthua} kieg truc, wieh khao Champa. Thap wa{w zu BojVap hoa xep hang di tsch kieg truc nghejthua} vaø nam 1979.

2. Tổ chức lễ hội Katê ở Ninh Thuận

Leihoj Katehdien ra tau wefi thap w zu wiefi hanh bzi ban tegleich c sao wao Bałamoh gofn co: Thay Ca sl (*Pô Dhia*) truu trr wefi thap va-lam chu lei thay keo wan Kanhi (*Ôn Kadhar*) hat thanh ca, ba-Bong (*Muk Payâu*) dahg leivaj leh cac vxthafi, ohg Tl ~(*Camutay*) chu trr leitam tl zng va-cung moj sogtu sy Bałamoh (*Paseh*) phu lei Houthuoj tafg lzp trs thl c trong xa{hoj, vieg thao chl {Cham, hiekl biegtap tuu, co trach nhiejn truyeh ba va-thl u hiejn cac nghi thl c toh giao. Trong buok lei cac chl c sao Bałamoh giao co trang phu riehg, thl zng bajn quafi ao trang, wafi quag khap hmh chl {nhah, co tua wo hai beh, weo tui man wo w ng cac vaj dung lam lei

2.1. Lễ rước y phục (Rokaw khan pô yang)

Cl moi nam moj lafi vaø ngay cuog thang 6 theo lxxh Cham, tau cac wefi thz~nho laudien ra moj nghi thl c hoan tra laitrang phu cho PoNl Nl ga do ngl zĩ Raglai cag gil {hoj (toj ngl zĩ Raglai noi cung ngl {hej Malayo-Polynesian va-sogg lah caj vzi ngl zĩ-Cham z Ninh Thuaj). Thl zng la-cac gia-lang wi trl zc, tieg theo la-moj dan nhau gofn co moj ken bafi, bog chieg chiehg, datu va-trogg cai. Khi nhom ngl zĩ Raglai xuogg tzi mieg, woan ngl zĩ Cham wa{chz-san va-hounhap vaø thanh moj woan rl zc tzi cac wefi thz~Sau wo la-leira maocac vxthafi, leivaj gofn ba qua trl ng ga-trafi cau, rl zu va-banh trai. Toghom đó, thay keo nhxhat vefsl utsch tra khap ao cho PoNl gar, trong khi wo Ba-Bong mua wofg, lam nhl hg wojng tac nhay dahg cung leivaj leh thafi linh (Vu {Ngou Khanh va-eojng sl u2004, tr.262-263). Ohg PoDhia lam leicafi phu cho tagca moingl zĩ, leithlnh y phu keo da-cho weg khuya mzi kegthuc.

Sang hom sau wam rl zc lautieg tuu, woan ngl zĩ lam cac nghi thl c w a lei phu leh lapg thap. Tau wefi thz~vua PoKlong Garai tau xa{Phl zc Wofg woan ngl zĩ Raglai wa{tap trung wafy wu, y phu cua vua PoKlong Garai w zu w a leh kieju chuyek vefthap PoKlong Garai, wi trl zc la-cac thay ca sl, tieg weg la~woan ngl zĩ Raglai, z gil q la-kieju khihg y phu vua PoKlong Garai, hai beh co long che va-nhl hg ngl zĩ-cafn cz~cuogcung la-nhl hg ngl zĩ-phudeiwi theo.

Sau khi woan rl zc wa{vefweg thap, tau waly baowafu nghi leimz cl a thap, cac thay Pohdha, Muk Payah, OHKadhar, Caml nay xin phép thay Siva lam leimz cl a thap, dahg leivaj xin mz cl a thap gofn rl zu, trl ng, traui cau, nl zc suoqkhuang tam thay co pha traui hl zng va-cac vxhl zng khac (Mai Thanh Hai, 2004, tr.358). Siva la-moj trong ba vxthai togcao, w zu thekhejn vzi sog ll zng lzn trong nghejthuj wieh khao Cham. Hmh tl zng Siva trong cac wefi thz~w zu wofig nhag vzi thz~Linga hoaq w zu wofig hoa vzi cac vxvua cua vl zng quog Cham nhl vua Bha dravarman z My{Szn, vua PoKlong Garai Siva trong nghejthuj wieh khao Cham w zu mieh ta vzi nhiefi dang wiej, waq bieja la-cac phu-wieh treh tran tl zng (cac la nhy), z thap PoKlong Garai, Siva z tl thego 6 canh tay, 2 canh tay treh chap sau wafu, cac canh tay khac cam chua ba, cay sen, thanh kiegn va-cog co chah (Phan Xua Bieh, Phan An, Phan Vap Dog. 1991, tr. 154- 155). Trong nghi leitrang nghiem, thay keo wan Kanhi hat cafi lej sau khi hat xong lz-i-cafi nguyejn ohg Caml nay cam lounl zc tam thay tatuleh tl zng phu-wieh thay Sinva treh vom cl a chsnh cua thap, tieg wo thay keo wan Kanhi va-Ba-Bong tieg weg cl a thap Chsnh ngof beh tl zng bo-thai Nadin welhat xin mz cl a thap, trong lz-i-hat leico woan nhl sau:

*Hãy xông hương trầm bằng lửa thiêng
Hương trầm của người trần dâng lễ
Hương trầm bay tỏa ngát không gian
Chúng con xin mở cửa tháp cúng thần*

Khi woan hat leiketgthuc, woan leitieg vaø thap, leimz cl a thap kegthuc, trong khohg khs toh nghiem va-thanh ksnh.

2.3. Lễ tắm tượng thần (Mưney yang)

Sau leimz cl a thap, beh trong thap, cac vxchl c sao va-moj sogsn wofniej thanh baowafu leitam tl zng thay. Khi moingl zi-wa ngof vaø ban lej xung quanh bejthz-thai, Ba-Bong rot rl zu dahg lej thay keo wan Kanhi baowafu hat lej trong khi wo OHg Tl -cavn lounl zc tam leh pho tl zng wa, moingl zi-bat tay cung nhau tam thay, luc nay nhl fg tsn wofniej thanh lag nl zc tl -treh thay tl zng boh leh wafu welcafi sl c khoe, ta-i-loj, may man, bai hat leitam thay co woan:

*Chúng con xin mở cửa tháp tắm thần
Chúng con mang nước này từ sông thiêng
Xin tắm, gội đầu, rửa tay chân cho thần
Xin thần phù hộ độ trì cho chúng con*

2.4. Lễ mặc y phục cho tượng thần (Angui khan aw Pô yang)

Sau khi leitam tl zng thafi keg thuc thr weg nghi leimaq y phuu cho tl zng thafi. Leithl c w zu tieg hanh theo lzi-hat thanh ca cua thay keo wan Kanhi. Lzi thay hat weg wah thr y phuu w zu maq vaø weg wo, khi thay keo wan Kanhi hat thr OHg Tl ~va-Ba-Bong maq vay ao cho tl zng thafi, lzi-thay hat leico wan:

*Nghe tiếng thác đổ trên cao
Thần PôKlong Garai mặc váy viền hoa về dự lễ
Tiếng thác đổ xuống rì rào
Thần PôKlong Garai mặc áo bào về dự lễ
Tiếng thác đổ xuống vịnh sâu
Thần PôKlong Garai đội mũo bào về dự lễ.*

Sau khi leimaq y phuu hoan tag tl zng thafi mang treh mmh bojlong bao lojng lai, thr cung la-luc leivaj dahg cung w zu watra cac bejthz~vauleibatwafi. Ở beh ngoai-ba-con weg dl ueiva{sap xeg leivaj cung tauzn thafi, moingl zi-chm trong mui-hl zng trafrn thzm ngat, khohg khs linh thiehg cua leihoj. Luc nay cung la-khi cac tiegmua mua va-cac bai-hat dah ca cua cac colgai Cham, hoæ trong tiegg ken Saranai, nhx voitrogg Ghinapng luc trafrn luc bokg, tiegg chiehg vanh nhx say sl a lam hag dai va-say mehlong ngl zi, khohg khs leihoj cl thegnao nhiej, roj rang cho weg luc matrzi-nga {vefchiefi thr leihoj Katehtreh thap Cham keg thuc.

Sau phafi leiKatehz thap keg thuc, khohg khs leihoj laubung leh roj ra {z cac ngoihlang va-taiucac gia wnh ngl zi-Cham z Ninh Thuaj. Moi lang Cham wefi thz~moj vx thafi riehg, My{Nghiep thz~thafi PohRiyak, lang Hl ƒ W c thz~Poh klong Halañ Trl zc ngay leidah lang phah cohg nhau quet don wefi thz~nha~lang, chuak bxsah khag, sah bai. Cung vzi viej treh, moj bojphaj chuak bxlei vaj cung thafi. Moingl zi~trong lang wefi tham gia lam leicung thafi lang, chu teg la-cac chu lang, co uy tm va-hiek bieghong tuu tap quan. Chủ tế thay matca lang cung leivaj cho thafi va-cafi mong cho thafi phu-hojwojtrr cho dah lang. Nghi leiKatehz lang ragwzn gian, nhl ng phafi hoj lang dien ra ragsohnok

Khi leicung keg thuc, trong cac lang babwafi dien ra cac cuoj thi kheo tay, nhl thi dej thokakn, thi woj nl zc, thi kegmah tram (mah trafrn), hoaq thi va bong, vap nghêj. Cac colhzudej lang My{Nghiep xem xet ky{ll zhg khung dej, tz szu moj sogkhac chuak bxChum (Buk) wekl uthi woj nl zc do dah lang tokchl c. Cuoj thi dien ra treh moj sah bai rojng, cac khung cl i va {w zu xeg thanh hang. Cac colgai va {chuak bxsan tz szu trong moj giz~wofg hofneg colmaø dej w zu tag vai dai-nhag wep nhagthr se{ thang cuoj, phafi thl zng w zu trao cho nhl hg colgai co wohban tay kheo leo nhag

Khi leiKate z lang keg thuc thr leiKategia wnh mzi w zu tokchl c. Cac gia wnh thl zng lam leicung tokieh hoaq tokchl c thap viegg houhang. Trong thz~gian nay gia wnh naø co wiefi kiej thr mzi tokchl c, neg gap luc kinh teg kho khap co thekmoi dong houcl moj gia wnh wektokchl c, chl khohg nhag

thiết gia vnh naø cuõg cung leiKatehChu leicung Katehla~ngl zĩ trong gia vnh hoaq la~ngl zĩ lz n tuok trong toj hou Vaø ngay leinay moi thanh vieh trong gia vnh vefi co maq wõg ñủ, cafi mong toktieh, thafi linh phu~hoj cho con chau lam ap phat wat, tranh rui ro, gaq nhiefi may man trong cuoq sogg. Waly cuõg la~dõp õhg ba~cha meugiao duu cho cac theghejcon chau bieq zn, ksnh trong toktieh. Trong dõp nay, moi gia vnh cuõg chuak bxbanh trai mzi houhang, ban be~weg viegg thap, chuc tung nhau. Lang Cham tran ngap trong niefn vui, thah thiej, tmh waøn keg xom giefig. Ba ngay leiKatehtroh qua, cuoq sogg leihoj nhl lam cho ca cojng wõg ngl zĩ Cham z Ninh Thuaj thapng hoa. Moi ngl zĩ dl zõg nhl co luõg sinh khs mzi, gaøn keg vzi nhau hzn trong tmh lang nghya xom cua ca cojng wõg, wekrof trz lau cuoq sogg thl zõg nhaj.

Kết luận

Leihoj Katehdu~dien ra dl zi maøn sao Aõ Dojgiao, nhl ng wa{mang wajm dag ag sah wajm cua vap hoa, tsn ngl zõg ban wa Champa. Nhl õg ngl zĩ chu cua leihoj Katehngay nay~vog la~con chau cua vua PoKlong Garai, maq du~co tieg thu tuu thz~thafi Siva cua Ấn Wõj nhl ng houvan suõg ksnh, toh thz~nhl õg vxanh huõg dah toj, tieg thu vap hoa beh ngoaĩ nhl ng wa{bieg thanh tai~san waq sao cua dah toj mmh. Leihoj cua ngl zĩ Cham la~moj di san vap hoa wõj wao, phan anh nhiefi maq của wzĩ sogg vap hoa, tam linh dah toj Champa, gop phafi tau neh sl uwa dang, phong phu cac di san vap hoa vaj thekva~phi vaj thekChampa nhl weh thap, tl zung thz~bia ks, phong tuu tap quan, nghõ ngl { tsn ngl zõg, toh giao, vap chl zõg, ah nhau v.ỹ Ngay nay, nefi vap hoa Champa van w zu cac theghejngl zĩ Cham gm gil { gop phafi lam phong phu them sl uwa dang vap hoa cua waugia vnh cac dah toj Viej Nam.

Tài liệu tham khảo

1. Loj Minh Tuag (2005), *Công tác bảo tồn và phát huy di sản văn hóa Chăm ở Ninh Thuận*, trong *Xây dựng đời sống văn hoá vùng đồng bào dân tộc Chăm*, Vụ Vap hoa dah toj, Nxb Vap hoa Thong tin, Ha~Noj.
2. R.G.Majumdar (1985), *Champa, History and Culture of an Colonial Kingdom in the Far East 2nd -16th century*, New Dehli.
3. Thaj Vap Hl zõg (2007), *Tình hình thực hiện chính sách dân tộc và phát triển kinh tế - xã hội vùng dân tộc thiểu số Ninh Thuận*, Ky yeg Hoj nghxthõg bao Dah toj hou 2006, Viej Dah toj hou.
4. Tau Long (2006), *Một số đặc điểm sinh thái - dân cư vùng người Chăm ở hai tỉnh Ninh Thuận và Bình Thuận*, Ky yeg Hoj nghxthõg bao Dah toj hou 2005, Viej Dah toj hou.
5. Phan Quog Anh (2001), *Lễ hội Katê của người Chăm Ninh Thuận*, Tap chs Vap hoa nghej thuaq Ninh Thuaj, sog(4), 2001, Ky hieq ISSN 0866-8655.

6. Phan Xuanh Bich, Phan An, Phan Van Dong (1991), *Văn hoá Chăm*. Nxb Khoa học xã hội, Thành phố Hồ Chí Minh.
7. Sao mai của lễ hội Kate Chăm, trên trang <http://www.nguoicham.com/forums/index.php?topic=12.0> .
8. Bùi Ngô (2004), *Về miền Trung*, Nxb Trẻ, Tp.HCM.
9. PoKlong-Garai, trên trang http://vi.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A0nh_PoKlong-Garai
10. Vũ Ngọc Khánh và cộng sự (2004), *Băng Kate lễ hội trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam*. Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
11. Mai Thanh Hải (2004), *Địa chí tôn giáo lễ hội Việt Nam*, Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
12. Lễ hội Kate Chăm, trên trang <http://www.nguoicham.com/forums/index.php?topic=13.0> .

